
Finantsinspektsiooni juhatuse esimehe Kilvar Kessleri ettekanne asutuse 2018. aasta aruande kohta

16. mai 2019

Austatud Riigikogu esimees, lugupeetud Riigikogu liikmed. Vastavalt Finantsinspektsiooni seadusele esitasime inspektsiooni aastaaruande Riigikogule. Aastaaruandes käsitletakse 2018. aastal toimunud olulisemaid sündmusi, suundi ja tegusid Eesti finantsturul ning finantsjärelevalves.

Mul on alati hea meel teha ettekanne Finantsinspektsiooni aastaaruande kohta ja seda tutvustada teile, Eesti kodanike seadusandlikule kogule. Soovin jõudu ja tarkust Riigikogu 14. koosseisule.

Oma ettekande alustuseks annan lühiülevaate, mis asutus on Finantsinspektsioon. Seejärel keskendun Eesti finantsturu tugevustele, sellele mis meil on hästi. Lõpetan riskide ja kitsaskohtadega, mida Finantsinspektsioonis näeme-tunnetame. Aja piiratuse tõttu tuleb käsitletavate teemade osas teha valik.

Finantsinspektsioon on Eesti riigi ja keskpanga ühisasutus. Me seisame eraldi ministeeriumite ning nende allasutuste süsteemist. Selliselt tagatakse vajalikul määral järelevalvetegevuse sõltumatus vastavalt rahvusvahelistele standarditele.

Finantsinspektsioon teeb järelevalvet pangandus-, kindlustus- ja väärtpaberiturul üle. **Meil tuleb kontrollida ca neljasaja viiekümne, jah kuulsite õigesti - neljasaja viiekümne, erineva õigusakti ning juhendi täitmist ca suurema 180 järelevalvatava subjekti poolt.** Oma ülesandeid täidame 87 töötaja jõul, olles töötajate arvult Euroopa Liidu kõige väiksem finantsjärelevalveasutus.

Finantsinspektsiooni seadusjärgseks keskseks ülesandeks on finantsturu stabiilsus ja usaldusväärsus. **Eesti turg on püsinud suhteliselt stabiilne, turuosalised on maksejõulised sisendades seeläbi inimestesse kindlust, et finantsturg suudab edukalt täita oma majanduse vereringe ja riskikandja ülesannet.** Eesti oli üheks vaid neljast Euroopa Liidu riigist, kes 2008. aasta finantskriisis ei pidanud oma panku ning teisi finantsvahendajaid toetama. Eesti ühiskond ei kulutanud siin sentigi vastupidiselt miljarditele eurodele, mida panustasid meie sõbrad mujal Euroopas.

Finantsinspektsioon ei ole tarbijakaitseasutus, vaidluste lahendamise organ ega kohus, kes lahendab konkreetse finantsteenuse tarbija ja teenuse osutaja omavahelisi vaidlusi. Me kaitseme hoiustajate, kindlustusvõtjate ja teiste huve sellega, et kontrollime finantsvahendajate kapitali, organisatsiooni, juhtimise ja finantsteenuste pakkumise vastavust seadusele ning nende adekvaatsust nende rakendatud ärimudeli ja võetud riskide suhtes. Nii kaitseme me kõiki tarbijaid korraga.

Finantsinspektsioon ei ole uurimisasutus, kes kuriteokahtluses rakendab kriminaalmenetluse,

kogub selles tõendeid ja esindab süüdistust kohtus. Meie roll finantsjärelevalvajana on oluliselt erinev uurimisasutuste omast. Näiteks rahapesu riskiga seoses hindame me finantsturu stabiilsuse ja usaldusväärsuse eesmärgil, kas pankade või muude finantsvahendajate riskikontrolli organisatsioonid on adekvaatsed nende äri, nende võetud riskide suhtes. Piltlikult öeldes, kas panga või makseasutuse sisemised barjäärid on piisavalt kõrged, et kurjade kavatsustega kliendid neist üle ronida ei suudaks. Siin regulatsioon ei ole digitaalse täpsusega, mis võimaldaks nõrku süsteeme koheselt tuvastada. Palju sõltub info kvaliteedist, subjekti heast koostöötahtest, rakendatavast metoodikast ja eelkõige järelevalvelisest kogemusest. Just viimasega aitame võimalusel ja vajadusel ka uurimisasutusi keerukate finantsturu-alaste rikkumiste katkihammustamisel. Minu arvates on koostöö ja eriti just kahesuunaline infovahetus erinevate riigiorganite vahel väga oluline riskidega igakülgselt tegelemiseks.

Finantsjärelevalveasutuse üheks peamiseks ülesandeks on suunata järelevalvesubjekte oma riskide paremale kontrollimisele ja juhtimisele. Selle tarbeks on meil seaduses mitmeid tööriistu, eelkõige kohustuste ja piirangute otsustamine subjektide suhtes. Näiteks iga-aastane täiendava kapitali nõue pankadele, millele eelneb ligi aasta-pool kestev menetlus. Selles menetluses hinnatakse läbi panga ärimudel, juhtimine, kõik riskivaldkonnad ja finantseerimine. Siis tõlgendatakse see kõik skoorideks, kohandatakse neid ja saadakse täiendava kapitali nõue riskide katteks.

Või siis finantsvahendajate oluliste osaluste omajate ja juhtorganite liikmete seaduse nõuetele vastavuse hindamine, kus üsna sageli tuleb kaaluda isiku reputatsiooni või finantsilise võimekuse küsimusi.

Eesti finantsturust suure osa moodustavad pangakontsernid. Siin võib eristada 3-4 suuremat universaalpanka ja väiksemaid panku. Nende kõigi ühisnimetajaks on väga tugev kapitaliseeritus. Laenukahjud on madalad ehk pangad on krediteerinud üldiselt vastutustundlikult. Ka üldisele digitaliseerituse tasemele ei saa etteheiteid teha. Euroala vaatest on Eesti pangandus üks kõrgemini digitaliseerituid. **Eelmisel aastal tegime ühena vähestest pangajärelevalveasutustest netipanga läbistustesti.** See tähendab kontrollitud tingimustes netipanga testimist erinevates olukordades, sealhulgas küberrünnete suhtes. Tulemused olid ootuspärasest paremad, nõrkustega asus pank koheselt tegelema. Näeme soovi tegeleda ka teiste parendamist vajavate valdkondadega ja julgustame panku nendesse investeerima.

Sellel aastal tekkis Eestisse paljude erinevate krediidasutuste piiriülese ühinemise teel Luminor. Ta on Eesti suurim pank, mis kätkeb endas ka Läti ja Leedu riske. Vastavate riikide pangaportfellid on isegi Eesti omast suuremad. **See tähendab, et ka järelevalve peab olema võimeline piiriüleseid riske aduma ja kontrollima, ka kriise ärahoidma ja lahendama.**

Balti, Skandinaavia ning Euroopa Liidu finantsjärelevalvajad ja teised asjaomased panid eelmisel aastal seljad kokku ning mängisid selle aasta alguses läbi teoreetilise regionaalse finantskriisi. Sarnaselt kaitsevæele on ka finantsjärelevalveasutustel hea tava aegajalt harjutada või testida oma vastavaid võimekusi. Harjutuse tulemused on analüüsitud ja kitsaskohad sõelutud, osapooltele tagasisidestatud. Üldise hinnanguna tõden, et mängus osalenud Eesti asutused said oma ülesannetega hästi hakkama.

2018. aasta oli märgilise tähendusega kogu euroalale, kuna Finantsinspektsiooni avalduse alusel, pärast põhjalikku kaalumist otsustas Euroopa Keskpank kehtetuks tunnistada Versobank tegevusloa. See krediidasutus oli pikka aega ja oluliselt rikkunud rahapesu tõkestamise reegleid, oli eiranud järelevalveasutuse ettekirjutusi oma tegevuse parandamiseks. Eesti andis siin väga tugeva signaali, et Eesti ei salli kahtlast äri viljelevaid panku. Juba aastaid varem, 2015 oli

Danske pank Eesti Finantsinspektsiooni tegevuse tõttu sunnitud sarnase äri sulgema.

Tõsiasi on, et 21. sajandil ei olnud Eestis panku suletud ning ka Finantsinspektsioonis vastav kogemus oli peaaegu kadunud. Versobank kaasuse edukas, sujuvas koostöös Tagatisfondiga toimunud lahendamine ning hoiuste hüvitamine näitas, et Eesti kriisijuhtimise raamistik taoliste kaasuste lahendamiseks toimib, koostöö erinevate siseriiklike osapoolte vahel on ladus. **Teisalt koorusid välja ka kitsaskohad, näiteks Finantsinspektsiooni ja Tagatisfondi töö suurema integreerituse vajadus.** Sellega oleme juba tegelema asunud.

Räägime riskidest ja nõrkustest ka. Kahest. **Finantsinspektsioon rakendas seoses rahapesu tõkestamisega 2018 sügisest 2019 kevadeni rutiinsele järelevalvele lisaks eriprojekti kõigi Eestis tegutsevate makseteenuseid osutavate pankade suhtes.** Positiivselt poolelt saime tõdeda, et mitteresidentide teenindamisega seotud riskid on vähenenud. Enamik panku suhtuvad tõsiselt riskide jätkuvasse vähendamisse, riskide paremasse kontrollimisse.

Küll aga esineb nõrkusi pankade süsteemides ja riskikontrollide riskitundlikkuses. Lihtsalt ja piltlikult öeldes mõõdetakse rahapesu tõkestamise hoos „tädi Maalile“ samaselt nagu relva-eksportijale. Teisalt, samas üksikud suuremad riskid tunduvad on teinekord jäänud unarusse. **Õigusaktid ja ka Finantsinspektsioon soovivad aga näha riskitundlikke kontrollisüsteeme, kus suuremad potentsiaalsed riskid saavad käsitletud põhjalikumalt, tuntud-teatud tavakliendid aga leebemalt.** Ma ütleks isegi lihtsamalt: see, mida Finantsinspektsioon soovib on professionaalne pangandus. Ei midagi enam. Praegused süsteemid on aga väga mehhanistlikud ja samas kohati haavatavad. Pankadel on kasumid korralikud, ja ei ole põhjust jätta investeerimata vajalikesse süsteemidesse. Viies need kasvõi parimaks omasuguste seas ja toetades sellega lisaks e-Eesti kuvandit.

Teiseks. **Me oleme 2004. aastast järjepidevalt juhtinud partnerite tähelepanu, et rahatrahvid finantssektoris ei ole mõjusad.** Need küll on ajas tõusnud 3200 eurolt 32 000 eurole ja seal isegi mõneti kuni 400 000 eurole, kuid need numbrid ei ole liiga heidutavad just suurte professionaalsete finantsvahendajate suhtes. Las ma selgitan lähemalt.

Vaadake, meie tööriistakastis kannab nn karistava iseloomuga raamistik kahte ülesannet: (i) heidutada pankureid ja muid finantsvahendajaid mitte võtma ülemääraseid riske, rikkuma seadust. Pankuri jaoks ei saa olla tasuvat seadusrikkumist, need peavad olema selgelt mittetasuvad ehk trahvid peavad kaaluma üles teenitu; (ii) trahv kui hüvitis avaliku hüve rikkumise eest. Finantsmaailm lisaks kõigele tarbib meie ühist väärtust – usaldust ja head mainet. Nagu näitavad praktilised elulised juhtumid, finantsvahendaja võib korralikult teenida selliseid riske võttes, mis kujutavad endast ülemäärasust või suisa seaduserikkumist. Riskide realiseerumisel aga kahjustub meie kõigi ühisvara – hea maine. Ning selline kahju võib rahalises vääringus olla väga-väga suur, kuigi raskesti hinnastatav. Hüvitust kahjustamise eest saaks nõuda ainult kuni 32 000 eurot või 400 000 eurot, sõltuvalt asjaoludest. Ja mis vähemalt samaväärselt jabur, piiriülese tegevuse korral saaks kõige enam kaitstud see ühiskond, kellel on suurimad trahvimäärad. Pole mingit kahtlustki, et trahvimäärasid Eestis tuleb oluliselt tõsta, et nad täidaksid neile pandud ülesannet.

Usutavasti enamik meist siin saalis on lapsevanemad. Seega me teame, et lapse poolt kokkuleppeid rikkuvale ülemäärasele ulakusele reageerime esimesel mõistlikul võimalusel. Heidame ette, seletame. Kindlasti ei mõtle me nädala või kuu ja reageeri siis, kui laps juba ammu asja ei mäleta. Aga just sellist efekti annab finantssektoris kehtiv väärtemenetlus. Väärtemenetluse raamistik on ehitatud lihtsate rikkumiste käsitlemiseks ja tavakodaniku kaitseks. Finantssektori puhul on aga rikkumised reeglina väga mitmetahulised ning rikkujad on sektorist teadlikud, piisavaid ressursse

omavad ja võimekat finantsvahendajad. Koos Eesti karistusõiguses kehtiva juriidilise isiku vastutuse dogmaatika kokteiliga on tulemuseks väga keerukas (loe: kulukas) ja pikaaegne menetlus.

Finantsinspektsooni arvates, ja oleme seda nüüdseks väljendanud juba viis aastat, taoline menetlus ei toimi. See tuleb visata prügikasti, asendada lihtsama menetlusega. Oleme siin tegemas omapoolsed ettepanekud eelnõu vormis rahapesu tõkestamise valitsuskomisjonile. Selles asjas meie vaadetega sarnaseid on praeguseks väljendanud veel paar riigile olulist ametit ja inspektsooni.

Lugupeetud Riigikogu liikmed!

Finantsinspektsooni keskseks ülesandeks on säilitada finantsstabiilsus, hoolitseda tervikuna finantsturgude ausa ja läbipaistva toimimise eest. Teile kättesaadavaks tehtud Finantsinspektsooni 2018. aasta aastaraamat nende ülesannete täitmist 2018 aruandeaastal, Finantsinspektsooni tegutsemise 16. aastal kirjeldabki.

Tänan tähelepanu eest!

Kilvar Kessler